

Kodukeskkool

*Toimetajad: Julius Grüntal, Ernst Peterson,
Gustav Puu.*

*Toimetuse liikmed: Dr. O. Bekman, R. Gutman,
E. Kimmel, mag. phil. M. Meiusi, V. Orav, V. Peet,
Emma Peterson, H. Pezold, P. Sepp, E. Susi,
R. Stümper, H. Tehver, P. Viires ja A. Õunapuu.*

I. klass

17. õppenädal

Eesti Hariduse Sõprade Seltsi väljaanne

Tallinnas, Kinga 8-1

1933

1. Emakeel.

Keeleõpetus. § 106 selgitab Teile, mis tähendab omaduste võrdlemine. Pidage meeles ka *võõrkeelsed nimed*. Peale omadussõnade esinevad võrdlusvormides ka teised sõnad vahel. Mis tähenduses nad siis esinevad?

Pange tähele, millisele vormile liitub *keskvõrde tunnus -m* (ilusa-m, suure-m, kalli-m). Vaadeldge veel VI käändkonna -a ja -u-tüvelisi sõnu (targem, halvem, nõrgem, soojem, hullem, rutem, paksem). Mis Te leiате? Pidage meeles üksikud sõnad II käändkonnast, mis ka saavad -e -a asemele (§ 107), ja teised erandsõnad (parem, enam, ligem, õhem, väiksem jne).

§ 108 antakse Teile kaks viisi ülivõrde moodustamiseks. Selleks on kasulik meeles pidada, et teda on kõige lihtsam moodustada -i-mitmuse sisseütleva põhjal. Tuleb lõpp -sse ära jätta ja -m asemele panna: ilusai-sse — ilusai-m, suuris-sse — suuri-m, kallei-sse — kallei-m, kõrgei-sse — kõrgei-m, kannatlike-sse — kannatlike-m jne. Ainult need sõnad, kus keskvõrre moodustati erandlikult, on ka im-ülivõrre erandlik (ei saa moodustada i-mitmuse sisseütlevast): targim, hullim, paksim, parim, enim, õhim, vähim jne. (v. § 108. Sõnadel, mil pole i-mitmust, pole ka im-ülivõrret (kõige hapum, kõige kirjum

jne.). Pange tähele ülivõrret veel sõnades: uusim, täisim, üldisim (-s- püsib nagu i-mitmuseskil).

Täitke harjutused nr. 34, 35 (kõigis kään-
deis; kirjalikult „valge suvine öö“ ja „imelik
mees“, teised suuliselt. Meeles pidada § 105 ja
neli käänet, milles ainult viimane sõna saab kään-
delõpud täielikult) ja 36.

Võti harjutusele nr. 31. vagude, atrade, kir-
janikkude -de, -te, -de, -de, mõistlikkude, -de,
mõtete, -de, tulede, ärte, hammaste, -de, -de,
turgude, -te, -de, -te, -te, -de, koormate, regede,
-de, -te, sulgede (sulgude), -de, põtrade, patjade,
-te, tütarde, saarte, tiibade, -de, akende, tume-
date, kaeblikkude, -de, meetrite, -de, -de, -de,
-te, -te, -de, -te, -de, -de, kapjade, -de, naprade,
-de, -de, -de, -de, hüpete, -de, -te.

Harj. nr. 32. lehma, sigu, kanu, parte, hane-
sid, loomi; pruune sukki, musti kingi; karusid,
põtru; jalgratta-osi; sõlgi, ode, nuge, savipotte,
vanu rahasid („rahu“ läheks segi teise sõnaga);
linnu, külasid (küli), põlde, metsi, jõgesid, saari,
väinu ja merelahti; laike, mägesid, orge, laiu
lagendikke; aegu, sõdu, taude, nälja- ja surve-
aegu, päevi; tube; omi vigu; ohje; käsi, jalgu;
vanu ajalehelisi; vabu teenistuskohiti; suuri kõ-
verikke tähti; jooksupoisse; silmi, kahtlasi inim-
kogusid; orje; kõvu kive; õunu, marju; kaeru,
heinu; seinu; uksi; linde, hiiri; pesi; härgi;

sööti; pühi; esimesi samme; klaveriharjutelmi; leibu, saiu, kooke; tamme ja paise; neljakandilisi talasid („talu“ läheks teise sõnaga segi, moodustaks homonüümi = samakõlalise sõna); noori elusid; mägesid, orge; kulusid, tulusid; eeskujulikke talusid; tühje tube; kuivi suvesid; marusid, torme; ränki valusid; atru, põllutööriistu, surnuaiariste, kirikukelli; puutüvesid, õlekõrsi; ohvitseri; kappe, laudu, toole, pinke; tegusid, nägusid.

Harj. nr. 33. Kellannumbreid, rukkeid, otri; sidruneid, apelsine; tegijaid, nägijaid; naabreid; soid; pleekivaid inimesluid; vaeseid kalureid; haavleid; häid sõnumeid; raskeid kahureid; külalisi, voodeid; tublisid lendureid; kauneid valgeid suveõid; mitmeid kalleid kunstitöid; vastujuhtuvaid tuttavaid sõdureid; osuteid; kevadisi istungeid; sisemisi elundeid; uusi talundeid; mingeid takistusi.

Kirjandus. Võtame lugemisele E. Petersoni „Kolonisti“ (kolonist tähenda *asunikku*). Jälgige jutustuse käiku ning koostage kava. Pange tähele ka, kuidas kirjanik kujutab olevat aega, siis asuniku mälestusi, kuidas siis algab ettevalmistusi pahanduste tulekuks, kuidas Madiselgi kaob endine kindlus sisemuses, ehk küll sõnades kestab veel see — puudub ju paber. Sündmuste vahele on veel paigutatud metsa-

vaht Jaagupi kuju. Ka mõisniku teguviisi on püütud inimlikult mõistetavaks teha. Millised põhjused on ette toodud mõisniku tegevusele ja kuidas paistab see põhjendus olevat õnnestunud? Jälgige Madise mõttemõlgutusi viilist noa tegemisel.

Teie olete juba märganud, mis on sündinud kirjanikku seesugust tööd kirjutama. Kirjutage vihku oma mõtted selle kohta ja ka kuidas on kirjanik jutustuse koostanud, millised inimesed esile toonud (iseloomustage neid), millist keelt kõnelnud jne. Kirjutage välja mõned väljendised, mis Teile meeldisid. Kust on kirjanik nad saanud? — *Kõnearenduseks* jutelge tuttavaga sellest teosest ning arvustage teda.

Kirjatöö. Eelmise töö oli mõni õpilane kirjutanud ümberjutustusena. Nüüd võtke mingi sündmus oma talvisest elust, kirjeldage olukorda ning ümbrust ja katsuge kõike nii jutustada, et sellest lugejale pilt tõuseks silmade ette. Ainealaks võiks olla sõit kuhugi, suusaretk, talvine töö või muud sarnast. Töö palutakse saata toimetusse kahe nädala pärast ja lisada kirjamark tagasisaatmiseks.

2. Matemaatika.

Eelseisval nädalal me alustame õpetust rööpjoontest ja lõpetame peatüki arvutamise

põhiseadusest. Teil tuleb läbi töötada N I § 39 ja 40 ning R I lk. 73—79.

N I. Eelkõige korrake § 19. Tuletage meelde, mis on tasapind (§ 5); pidage meeles, et sirget me võime vaid mõelda, sirget võime ainult kujutella, kuna me tegelikult puutume kokku vaid sirglõikudega. Joonistel ja mujal tegelikkuses näeme ühtelugu lõikuvaid ja mittelõikuvaid sirglõike. Tõuseb küsimus, kas on olemas ka mittelõikuvaid sirgeid. Meeleliselt (nägemise abil) me selles veenduda ei saa, vastuse peab meile andma meie kujutlusvõime ja mõtetegevus. Vaadake maja katuseservale, kus ühinevad katuse kaks kaldpinda, ja sama maja mõnele püstservale. Kõrvaldage sellest pildist kõik muu peale kahe lõigu, mille märgivad katuseserv ja maja püstserv. Te näete, et neil kahel lõigul pole ühist lõiku. Kas need kaks sirget, millele kuuluvad meie lõigud, ka ei lõiku? Väike kujutlemispingutus — ja kindel eitav vastus on käes. Sääraseid sirgeid nimetame kiivsirgeteks. Nad asuvad igäüks ise tasapinnas. Nüüd võtame vaatlusele sirged, mis asuvad ühel tasapinnal. Kas nende hulgas leidub ka mittelõikuvaid sirgeid? Sellele küsimusele annab vastuse N I § 39. Seal toodud mõttekäik tundub ehk keerulisena, kuid tegelikult hiilgab lihtsusega, kui me võtame

arvesse seatud küsimuse olu. Kas ühel tasapinnal leidub sirgeid, mis ei lõiku? Joonestame 2 sirglõiku nõnda, et nad meie joonisel ei lõiku. Vastavate sirgete kohta see ei ütle veel mitte midagi. Pikendame mõlemad lõigud nii palju, kui meie laud lubab (joonis asub laual). Meil on ikka veel ainult lõigud, olgu pikemad alguses-joonestatuist. Tõmbame pinguli kaks niiti nõnda, et nad üksikult kataksid meie lõigud. Oletame, et ka niidid ei lõiku, ja siiski meil pole veel vastust seatud küsimusele, sest pingutatud niidid kujutavad ikka veel lõike. Nähtavasti on lootuseta kahe antud lõigu pikendamise abil saada vastust küsimusele. Kaua me ikka suudame pikendada? Kui kaua me seda ka ei teeks, meie ees on ikka ainult lõigud. Loobume pikendamisest ja hakkame mõtlema, nagu juhatab § 39. Leiame mõne minutiga vastuse ülalseatud küsimusele: Jah, ühel tasapinnal asuvad sirged võivad mitte lõikuda. Iga sirge puhul läbi väljaspool sirget antud punkti võib joonestada samas tasapinnas teine sirge (üksainus!) mis ei lõiku esimesega. Kui Te nüüd hoole ja tähelepanuga loete § 39 ja 40, siis rikastute tähtsa tõsiasja teadmise poolest: paralleelide aksioom ja mõned järeldused temast saavad Teie omanduseks.

R I lk. 73 ül. 1. Iga siin antud võrrandi vasakpooles näeme kaht tegurit, millest üks on suluavaldis. Üks tegur aga on korrutise jagatis teise teguriga. Lahendamise käik on järgmine:

$$1. \quad 7(x+2) = 21; \quad x+2=21:7; \quad x=3-2; \quad x=1.$$

Ül. 2, näiteks 1^0 .

$$\frac{x+3}{4} = 5; \quad x+3=4 \cdot 5; \quad x=20-3; \quad x=17.$$

Ül. 3. Võimalikult lihtsa kuju saame, kui kaotame sulud (selleks annavad meile võimalusi arvutamise põhiseadused) ja siis koon-dame võrrandi vasaku ja parema poole (v. R I lk. 41). Näiteks 9^0 .

$$z-6+4(3+z) = 3(2z-5)+2(z-3);$$

$$z-6+4 \cdot 3+4z = 3 \cdot 2z-3 \cdot 5+2z-2 \cdot 3;$$

$$z-6+12+4z = 6z-15+2z-6;$$

$$5z+6 = 8z-21;$$

$$8z = 5z+6+21$$

$$8z = 5z+27;$$

$$27 = 8z-5z;$$

$$27 = 3z;$$

$$z = 27:3;$$

$$z = 9;$$

Kõik tekstülesanded lahendage tarvilisemate seletustega. Näit. ül. 4. Oletan, et väiksemaks osaks on arv y , siis suuremaks osaks on $38-y$; siis $y+5 = 38-y-5$. Kui

võrrand koostatud, tuleb ta lahendada ja saadus ülesande teksti varal kontrollida.

Ül. 7 lahendamiseks Teil puuduvad tarvilitised teadmised geomeetriast.

Lk. 76, ül. 3. Oletage, et teiba pikkus on x meetrit, siis kõie pikkus on $2\pi (R + x)$; teiselt poolt aga teame, et kõie pikkus on $2\pi R + 15$.

Lk. 77. ül. 8. Elanikkude arv oli kaheksa- ja kolmandik võrra vähenenud 300 elaniku võrra igas aleviosas.

Lk. 78, ül. 16. Kustutage sõnad „edasi-tagasi“.

Lk. 79, ül. 22. Viga peitub üleminekul teisest reast kolmandale.

3. Loodusteadus.

II. Hallitusesened.

Kärbse-hallitus — joon. 16. 1. Kasvukoht. Kärbse tagakehas, ainult otsad ulatavad välja. 2. Väliselt. Niitjas argnemata taim, nagu vetikas. 3. Sisemiselt. Ta sisemus pole jagunenud üksikrakkudeks, vaid moodustab ühise õõne nagu nuivetikal. Puudub leheroheline, toiduks on kärbse kehamahlad. Kuulub nugiliste hulka. 4. Sigimine ainult suguta. Kärbsekehast välja ulatuvate niitide otsast nõörivad lahti eosed, mis hüppa-

vad 2—3 cm kaugusele kehast; neid tekib palju, nad ümbritsevad surnud kärbse halli massina; seda on hästi näha klaasil. Kui eos satub terve kärbse kehale, hakkab ta kasvama ja tungib kärbse kudedesse. Siin areneb tast hallitus, mille mõjul sureb kärbes. 5. Kasu: Sügisel hävitab ta palju kärbseid.

Kartuliseen — joon 17. 1. Kasvukoht. Kartuli lehtedes, tema asukohad muutuvad pruuniks. 2. Väliselt — hargnev niidike. 3. Sisemiselt. Pole jagunenud üksikrakkudeks; puudub klorofüll; toiduks kartuli lehes leiduvad ained. Kuulub nugiliste hulka. 4. Sigimine ainult suguta. Lehe alumisel küljel kasvavad seene niidid lehekoest välja. Välja kasvanud harude otsas arenevad eosed. Neid kannab laiali tuul. Niiskes keskkonnas jaguneb eos paljudeks kahe viburiga rändeos-teks. Kui see sünnib kartuli lehel, siis tungivad rändeosed lehe sisse, ja neist areneb seen. Kuivas eos ei paljune. Sellest siis tuleb, et kartuli lehehaigust on palju niiskel suvel. 5. Üldiselt. Seen on väga kahjulik; temast rikutud lehed ei saa valmistada toitu ja kartulitel kasvavad kidurad mugulad. Vastuabi- nõu: pritsida kartulipealsed, milledel pruunid seeneplekid, 2% vasevitriooli ehk silmakivi lahuga.

Hallituseseen — joon. 18. 1. Kasvukoht. Sõnnikul, keedistel, puuviljal, leival jne. 2. Väliselt. Tugevasti hargnev niitjas taim. 3. Sisemiselt. Terve niit moodustab ühe raku (pole jagunenud üksikrakkudeks). Puudub klorofüll. Toitub nendest ainetest, milles kasvab, tekitades nende roiskumise. 4. Sigimine kahesugune: sugutaja suguline — joon. 19. a. Suguta. Mõni tugevam haru kasvab otse üles kuni 2 cm. Haru otsas eraldub sisemise vaheseinaga osake protoplasmat, see paisub kerajaks ja jaguneb suureks hulga terakesteks. Iga terake kattub kestaga; neid nim. eosteks ehk spoorideks, aga kerakest haru otsas eospesaks ehk sporangiumiks. Kui eosed valmis, siis lõhkeb sporangium ja eosed pääsevad välja. Neid kannab laiali tuul ja putukad. b. Suguline. Kaks haru otsa kasvavad vastamisi, kummaski eraldub otsas sisemise vaheseinaga osake protoplasmat. Need kaks osakest liituvad sügootiks. Sügoot võib elada üle rasked ajad. 5. Üldiselt. Hallituseseen kuulub saprofüütide hulka. Mil puhul on ta kahjulik?

Leivahallitus — joon. 20. 1. Kasvukoht. Niiskes kohas seisvatel leibadel ja muudel toitainetel. 2. Väliselt. Hargnev värvitu niit, mis üldmassis näib sinakasrohe-

lisena. 3. Sisemiselt on jagunenud üksikrakkudeks; puudub klorofüll. Toitub nendest ainetest, milles kasvab, tekitades neis lagunemise, (roiskumise). Sigib eoste abil. Need tekivad püstikasvavate niitide otsas. Niidikesed harunevad ülal paljudeks harukesteks, tekitades pintslitaolisi moodustisi. Nende harukeste otsast soonib lahti üksteisejärele palju eoseid; neid nim. lülieosteks. Neid tekib väga palju, nad on kerged, tuul kannab neid igale poole. 5. Leivahallitus on saprofüüt. Kas kahjulik või kasulik?

Üldiselt. Hallituseseened on kõik niitjad, ilma klorofüllita; toituvad nendest ainetest, millel elutsevad; tekitavad ainete roiskumise. Sigivad enamasti sugutult; tekitavad väga palju eoseid.

4. Ajalugu.

Asudes Rooma rahva mineviku ja selle arenemise jälgimisele tuleb peale õpperaamatu jällegi hoolega silmas pidada ajalooatlast, et oleks võimalik teadlikult suhtuda neisse looduslikesse tingimusesse, millistes elas ja arenes Rooma rahvas, ja tekiks õige pilt Rooma linnriigi paisumisest suureks maailmariigiks.

Käesoleva nädala jooksul tutvunetakse Itaalia ajaloolise geograafiaga (asend Vahe-meres, rannajoon, maapinna reljeef, kliima, tai-

mestik, loomastik ja rahvastik kõige vanemal ajal) ühes riikliku ja ühiskondliku korraga „kuningate aegu“ (753.—510. a. e. Kr.)

VS. J. A., lk. 119—124.

5. Saksa keel.

Kordamise ülesannete võti.

I. Ich fahre n. H. Karl fällt a. d. N. Du sagst m. a. Anna hält d. S. i. d. H. Max isst a. K. a. Warum gibst du F. n. d. H.? Er lebt i. N. Siehst du d. W. a. H. Alfred vergißt s. M. a. Warum hilfst du d. A. n.? Otto tritt i. d. S. u. nimmt d. M. a. Die S. zerbricht. Die M. schilt. Lotte nimmt d. S. u. läuft d. Warum erschrickst du s.? Röslein wehrt s. u. sticht. Der L. redet e. S. Der K. haut e. B. a. Was geschieht d.? Der F. schläft ein. Der Z. stößt d. f. S. Dicker S. bedeckt d. E. Der D. denkt n. Das K. lacht l. Paula bringt d. R. i. W. Niemand hebt d. B. a. Der A. steht a. u. geht h. Der H. rennt ü. T. u. H. Der J. brennt i. a. d. F.

II. Rede laut! Redet l.! Reden Sie l.! Nimm das Geld! Nehmt d. G.! Nehmen Sie d. G.! Vergiß nichts! Vergeßt n.! Vergessen Sie n.! Lies alles! Lest a.! Lesen Sie a.! Tritt ins Zimmer! Tretet i. Z.! Treten Sie i. Z.!

Schlafe schön! Schlaft s.! Schlafen Sie s.!
Trage den Brief zur Post! Tragt d. B. z. P.!
Tragen Sie d. B. z. P.! Laufe nach Hause!
Lauft n. H.! Laufen Sie n. H.!

III. Im S. schien d. S. Im F. regnete e. o.
Am H. sah man W. Der M. schaute a. d. E.
h. Warum kamst d. s. s. An d. W. hing e. S.
Ich wußte n., w. d. bedeutete. Der F. verließ
d. Z. Der G. saß h. d. O. Wohin gingst du?
Der E. trug B. z. Die W. wusch d. g. T.
Dieses B. gefiel m. Die H. blieben i. K. l. Das
T. lag a. d. T. Die H. legte d. W. z. Der S.
wurde naß. Die G. war z. Das W. floß ü. d.
S. Der B. bat d. S. Endlich nahm e. d. G. an.
Wer bekam d. R.? Der N. grub e. G. Der B.
wuchs. Man schob d. B. d. S. z. d. Z. Die
zerschnitten sie. Der S. traf d. H. Auf d. P.
erschieden M. Die K. suchten sich e. H. a.
Sie nahmen e. H. m. Der Onkel packte a. G.
aufeinander. Es hörte auf z. r. Die A. trat ein.
Die G. erkannte d. J.

IV. ist; hat; ist; hat; hat; ist; ist; ist;
hat.

V. waren; war; hatte; waren; war; hatten;
hatten; hatte; war.

VI. Der Hund wird vom Jäger gerufen.
Der Rock wird vom Schneider genäht. Meine

Schuhe sind vom Schuster geflickt worden.
 Ich bin vom Onkel zur Post geschickt worden.
 Der Kranke war von der Schwester gepflegt
 worden. Die Bücher werden vom Buchhändler
 verkauft. Das Brot wird vom Bäcker gebacken
 Ein Bild wurde von der Schülerin gezeichnet.
 Das Pferd des Bauern wurde vom Diebe-
 gestohlen. Das Pferd wurde vom Bauern auf
 dem Markte gefunden. Der Dieb wurde vom
 Richter bestraft. Die Kinder werden von der
 Mutter gelobt werden. Der Hund wurde vom
 Knaben geschlagen. Der Knabe wurde vom
 Hunde gebissen. Ihr werdet jeden Tag vom
 Lehrer gefragt. Wurde ich von dir gesucht?
 Wurde er nicht von dir begrüßt? Von wem
 wird die Tafel abgewischt?

VII. Ich liebe meine Mutter, du liebst
 deine M., er liebt seine M., sie liebt ihre M.,
 es liebt seine M., wir lieben uns(e)re M., ihr
 liebt eu(e)re M., sie lieben ihre M. Ich rufe
 meinen Hund, du rufst deinen H., er ruft
 seinen H., sie ruft ihren H., es ruft seinen H.;
 wir rufen uns(e)ren H., ihr ruft eu(e)ren H.,
 sie rufen ihren H. Ich lese mein Buch u. s. w.
 Ich habe einen kranken Zahn, der tut mir
 weh; du hast einen k. Z., der tut dir weh; er, es
 hat einen k. Z., der tut ihm weh; sie hat einen
 k. Z., der tut ihr weh; wir haben kranke
 Zähne, die tun uns weh, ihr habt kranke Zähne,

die tun euch weh; sie haben kranke Zähne,
die tun ihnen weh.

VIII. Ich bin im Garten, rufe mich, wenn
du mich brauchst. Wo warst du so lange, ich
habe dich . . . gesucht. Der Maurer sah den
Knaben, er rief ihn zu sich. Der Lehrer nahm
das Buch u. legte es a. d. T. Der Arbeiter
hatte eine Rübe g., er schenkte sie dem H.
Wir haben S. Gäste, bitte besuche uns auch.
Der Lehrer war mit den Schülern z., er lobte
sie. Die Frau war krank, d. A. gab ihr eine
Arznei. Dort stehen zwei Kinder a. Z., gib
ihnen einen Apfel. Wie . . . Ihnen? Ich habe
Sie l. n. g. Wo s. d. K., rufe sie ins Z.
Paula . . ., die Rosen gefielen ihr. In . . .
gehört ihnen. Indrik . . . wurde er a. H. g.
Er sah vor sich e. W. Max . . . euch m. w. f.
Ich will mich . . . a. Der Knabe . . ., was
mit ihm geschah. Der Vater . . . an sich.

IX. Präsens: ich fürchte mich vor Krank-
heit, du fürchtest dich v. K., er, sie, es fürchtet
sich v. K., wir fürchten uns v. K., ihr fürchtet
euch v. K., sie fürchtet sich v. K. Imperfekt:
Ich fürchtete mich vor Krankheit u. s. w.
Präsens: Ich gebe mir Mühe, du gibst dir M.,
er, sie, es gibt sich M., wir geben uns M., ihr
gebt euch M., sie geben sich M. Imperfekt
Ich gab mir Mühe u. s. w.

X. der Kopf, des Kopfes, die Köpfe; der Tag, des Tages, die Tage; der Sturm, des Sturmes, die Stürme; der Ast, des Astes, die Äste; der Arm, des Armes, die Arme; der Baum, des Baumes, die Bäume; der Hund, des Hundes, die Hunde; der Frost, des Frostes, die Fröste; der Abend, des Abends, die Abende; der Sprung, des Sprunges, die Sprünge; der Monat, des Monats, die Monate; der Bruder, des Bruders, die Brüder; der Onkel, des Onkels, die Onkel; der Vogel, des Vogels, die Vögel; der Wagen, des Wagens, die Wagen; der Garten, des Gartens, die Gärten; der Hase, des Hasen, die Hasen; der Este, des Esten, die Esten; der Mensch, des Menschen, die Menschen; der Herr, des Herrn, die Herren; der Mann, des Mannes, die Männer; der Ochs, des Ochsen, die Ochsen; der Bauer, des Bauern, die Bauern; der Wurm, des Wurmes, die Würmer; der Kamerad, die Kameraden, die Kameraden; der Soldat, des Soldaten, die Soldaten; der Schmerz, des Schmerzes, die Schmerzen; der Nachbar, des Nachbars, die Nachbarn; der See, des Sees, die Seen; die Familie, der Familie, die Familien; die Uhr, der Uhr, die Uhren; die Nacht, der Nacht, die Nächte; die Wolke, der Wolke, die Wolken; die Bank, der Bank, die Bänke; die Arbeit, der Arbeit, die Arbeiten; die Stadt, der Stadt,

die Städte; die Kraft, der Kraft, die Kräfte; die Gegend, der Gegend, die Gegenden; die Hand, der Hand, die Hände; die Eisenbahn, der Eisenbahn, die Eisenbahnen; die Freundin, der Freundin, die Freundinnen; die Mutter, der Mutter, die Mütter; die Tochter, der Tochter, die Töchter; das Blatt, des Blattes, die Blätter; das Dach, des Daches, die Dächer; das Haus, des Hauses, die Häuser; das Ei, des Eies, die Eier; das Schaf, des Schafes, die Schafe; das Stück, des Stückes, die Stücke; das Jahr, des Jahres, die Jahre; das Tuch, des Tuches, die Tücher; das Feld, des Feldes, die Felder; das Fenster, des Fensters, die Fenster; das Blümchen, des Blümchens, die Blümchen; das Häslein, des Häsleins, die Häslein; das Auge, des Auges, die Augen; das Ohr, des Ohres, die Ohren; das Loch, des Loches, die Löcher; das Bett, des Bettes, die Betten; das Hemd, des Hemdes, die Hemden; das Faß, des Fasses, die Fässer; das Herz, des Herzens, die Herzen; das Band, des Bandes, die Bänder; das Haar, des Haares, die Haare.

XI. Hänge die Mütze an den Nagel. Lege das Löschblatt in das Heft. Der Stuhl steht an der Wand. Nähen Sie den Knopf an den Rock. Der Käfer fiel auf den Rücken. Die Tante packte die Tassen in den Korb. Die

Magd ist in der Küche. Der Knabe kletterte hinter den Zaun. Lotte stellte den Schirm neben den Schrank. Der Doktor saß zwischen dem Lehrer und der Mutter. Hinter dem Hause ist ein Garten. Nimm die Kreide in die Hand und schreibe dieses Wort an die Tafel. Über dem Tische hängt eine Lampe. Der Hund kroch unter den Tisch. Der Sohn trat vor den Vater. Hänge das Bild zwischen den Spiegel und den Schrank. Die Katze sitzt unter dem Sofa. Durch die Tür kommt man in das Haus. Hier ist kein Platz für die Bank. Dieser Stuhl ist für den Lehrer. Ohne meinen Kameraden will ich nicht in den Wald gehen. Gegen den Tod hilft keine Arznei. Die Soldaten kämpfen gegen den Feind. Die Männer hielten vor dem Krüge an. Nimm das Geld aus dem Geldbeutel. Bei dem Vater ist ein Gast. Dem Hause gegenüber stand eine Eiche. Nicht weit von der Kirche ist eine Schule. Seit dem Frühling geht es mir besser. Der Knabe fiel von dem Pferde. Dieser Kaufmann kommt aus einem fremden Lande. Karl ging zu dem Onkel. Ich schreibe mit der Feder. Nach dem Essen müssen wir lernen.

XII. Der Vater wird sich freuen dich zu sehen . . . laßt mich d. N. bleiben . . . ich will h. schlafen . . . kann nicht gehen . . .

muß getragen werden . . . hatte vergessen i.
G. anziehen . . . ist es erlaubt einzutreten?
Der Mann ließ . . . stehen . . . bat . . . an-
zunehmen. Ich blieb stehen, denn ich hörte
. . . rufen. H. half . . . pflanzen. Es hat an-
gefangen zu regnen. D. H. begann zu schelten.
Du darfst . . . kommen . . . verstand V. zu
spielen . . . fürchtet sich . . . zu gehen. Ich
habe vergessen . . . zu schließen . . . ich mag
nicht lügen . . . wünschten das R. zu sehen.

6. Maateadus.

Tundma öppida Kesk-Aasia (öpper. lk. 115—120).

Kesk-Aasia koosneb kõrgetest kiltmaadest, seepärast ka mõnikord Kõrg-Aasiaks nimetatud, on piiratud kõrgetest kurrulistest mägedest. Lõunapiiriks on Himalaya mäestik, läänes asub Pamiiri kõrglava, loodes Tian-Šani ja Altai mäestikud, põhjas Sajaani, Baikali ja Jablonovi mäed, idas aga Hingan ja Jüngling.

Kesk-Aasia jaguneb: 1) Mongooliaks, 2) Tiibetiks ja 3) Ida-Turkestaniks.

Mongoolia (umbes $2\frac{3}{4}$ milj. km² ja 2 milj. elan.) võtab enda alla Kesk-Aasia suurema kirdepoolse osa.

Looduslikult jaguneb Mongoolia mägiseks loode- ja lavajaks kagupoolseks kiltmaaks, mis keskmiselt 1000 m kõrge.

Terve kagupoolse ala võtab enda alla kaljune Goobi kõrb.

Kliima on Mongoolias kontinentaalne järskude temperatuuri vahelduste ja väga väheste sademetega.

Taimestik on vastavalt kliimale äärmiselt kidur. Paremat taimestikku võib leida mägisel loode alal ja Hiina ning Mandžuuria piiril, kus ka mõnes kohas on põllundus võimalik.

Elanikkudeks on mongolid, kellede peaelatisalaks on karjakasvatamine. Loodeosas leidub ka kirgiise ja idas hiinlasi. Poliitiliselt kuulub Mongoolia põhja- ja loodeosa Nõukogude-Vene, lõuna- ja idaosa aga Hiina ülemvalitsuse alla.

Tiibet (umbes 2 milj. km² ja 3 milj. elan.) võtab enda alla Kesk-Aasia lõunaosa.

Tiibet on maailma suurim kiltmaa, keskmiselt üle 4000 m kõrge. Suure kõrguse tõttu on siin kliima väga kare ja ülikontinentaalne. Sademeid esineb vaid ääremägedes. Sisemaal on kuiv ja seal esineb palju soolajärvi.

Taimekasv kiltmaal on väga kidur, orgudes on taimestik juba parem ja siin valmivad ka oder ja naeris. Elanikud asuvad orgudes ja ainult suvel vajaduse korral rändavad oma karjadega ka kiltmaale.

Rahvastiku moodustavad tiibetlased ja tanguudid, kelle peaelatisallikaks on karjandus ja vähesel määral ka põllundus.

Elanikud on buddausulised ja nende ülemvaimulik dalai-laama asub Tiibeti suuremas linnas Lhasa's (20 000 el.)

Poliitiliselt kuulub Tiibet Hiina ülemvalitsuse alla.

Ida-Turkestan (umbes 1½ milj. km² ja 2,5 milj. elan.) võtab enda alla Kesk-Aasia loodeosa Mongoolia, Turaani, Pamiiri ja Tiibeti vahel.

Looduslikult on Ida-Turkestan kiltmaa, keskmiselt 1100 m üle m. p. See on valgalata, nagu suurem osa Mongooliast ja Tiibetistki. Ääremägedelt voolavad jõed kaovad kõrbeliivas ja suuremad ulatuvad Lob-Nori järveni.

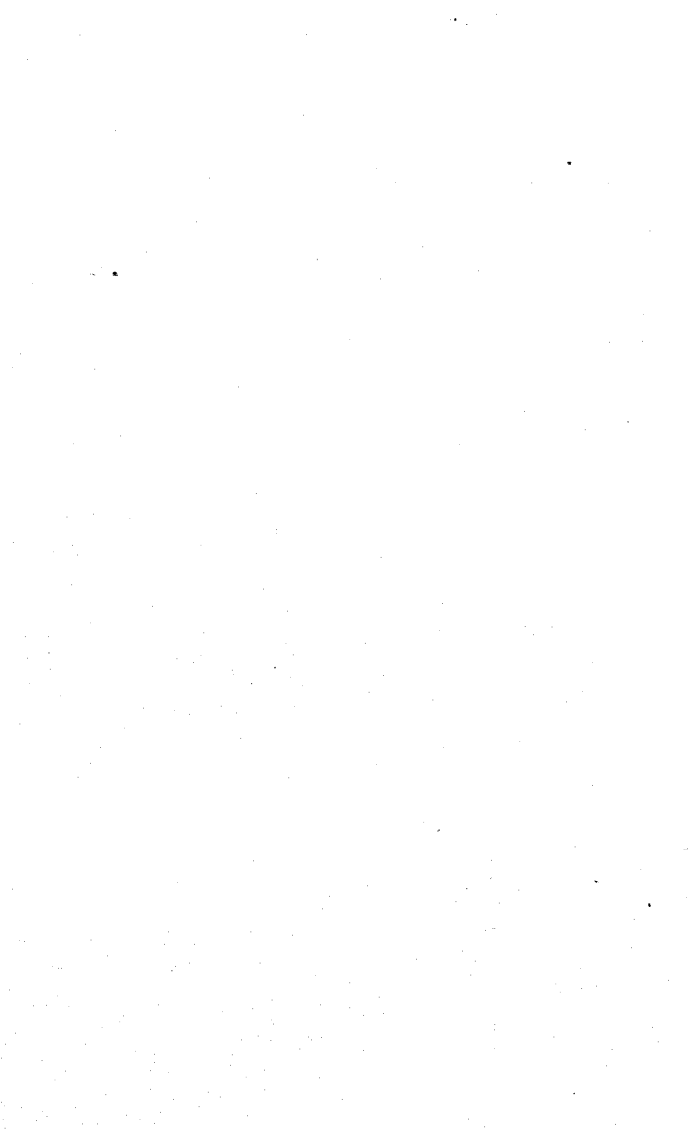
Elanikkudeks on turkmeenid, hiinlased j. t. Nende peatuluallikaks on põllundus ja kaubandus.

Poliitiliselt kuulub Ida-Turkestan Hiinale.

Vastutav toimetaja: K. A. Herman.

Väljaandja: Eesti Hariduse Sõprade Selts

Firma J. Ratassepp'a trükk, Tallinnas.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR